

Persirengėlių tradicijos – iš pagonybės laikų

DONATAS TYTUVA

Užgavėnės Plateliuose. Donato Tytuvos nuotrauka iš RKIC fotoarchyvo

Tai, kas vyksta šiandien tradicinių kalendorinių švenčių metu, religinėse apeigose, ką puoselėja folkloro ansambliai, mus įvairiomis transformuotomis formomis pasiekė iš gilių senovės. Mokslininkai, tyrinėdami Lietuvos ir kitų šalių kultūros istoriją, senuosius tikėjimus, archeologinius radinius, atkuria ir senųjų tikėjimų bei tradicijų vaizdinius. Remiantis surinkta informacija daroma išvada, kad lietuvių, kaip ir daugelio kitų tautų, teatro ištakos yra senosiose religinėse apeigose, liaudies tradicijose, papročiuose.

Senovėje žmonės tikėdavo, kad atkar-tojant tam tikrus veiksmus, galima paveikti pasaulio dėsnius ir virsmus, paveikti savo likimą, prisaukti sėkmę. Yra pagrindo manyti, kad pirmąsias persirengėlių kaukes lietuviškai pasidarydavo iš sumedžiotų žvėrių kaukių. Užsidėję jas pagonyms medžiotojai prieš medžioklę atlikdavo ritualines apeigas, magijos misterijos metu stengdavosi

įsijausti į savo vaidmenį ir pasijusti tais medžiojamais žvėrimis, kurių kaukes būdavo užsidėję, atkurti būsimos medžioklės scenas. Ritualinių apeigų metu būdavo šokama apie laužus, giedama, atliekami kitokie spektakliams būdingi veiksmai. Manoma, kad pirmoji tokias apeigas pradėdavo žynė, aukodama dievybėms, kad šios padėtų žmonėms medžioklės metu. Rašytiniai šaltiniai rodo, kad panašios apeigos gyvavo ir senovės graikų teatre. Ten prieš pradėdant vaidinti pirmiausia būdavo kreipiamasi į dievą Dionisą.

Aukojimai, vykusių matytų, planuojamų scenų atkartojimai būdingi ir šių dienų religinėms apeigoms, pvz., katalikų Šv. Mišioms.

Teatro ištakų tyrinėtojai randa ir analizuodami amžininkų aprašytas pagonių kovas su jų priešininkais. Mūsų dienas pasiekusiuose rašytiniuose misionierių šaltiniuose randame žinių apie pagonių karius, kurie

mūšiuose būdavo nenugalimi. Jie, atseit, kovos įkarštyje tarsi pavirsdavo vilkais ir kovodavo tarsi vilkai. Tokiai kovai pagonyms nusiteikdavo iš anksto. Apsirengdavo iš vilko kailio siūtais rūbais, užsidėdavo iš vilkų dantų padarytus pa-puošalus, prieš prasidedant mūšiu įsijausdavo į savo vaidmenį, panirdavo į gilų transą ir tokios būsenos lyg tie medžiojantys vilkai puldavo savo priešą.

Rašytinių šaltinių, kuriais galėtume remtis kalbėdami apie senųjų religijų apeigas, nėra išlikę. Tad tik spėti galime, jog įvairių socialinių grupių žmonių ritualai, religinės apeigos yra skyręsi, t. y. žemdirbių, medžiotojų apeigos nebuvo tokios pat kaip, kaip valdovų ar karių. Ilgiausiai išsilaikė žemdirbių apeigos. Jų tradicijos tęsiamos ir plėtojamos kalendorinių švenčių apeigų metu.

Didžioji dalis kalendorinių švenčių yra tiesiogiai susijusios su religinėmis, todėl daugelyje katalikų religinių švenčių net iki mūsų laikų išliko lietuvių kalendorinėms šventėms būdingų tradicijų. Iš jų bene labiausiai su teatru yra susijusi persirengėlių tradicija. Ji gana stipri buvo Kalėdų ir Velykų apeigose. Štai Velykų naktį, kai žmonės būdavo susirinkę į bažnyčią „ant mišparų ir Prisikėlimo“, daugelyje Lietuvos vietų bažnyčioje pasirodydavo kaukininkai (persirengėliai). Populiariausi personažai būdavo velniai, baidyklės, žydai. Jie stengdavosi išjudinti besimeldžiančius savo sodiečius.

Antrąją Kalėdų dieną pagal tradiciją seniau vaikščiodavo kalėdautojai (persirengėliai). Populiariausi jų personažai būdavo ožys, vengrai, čigonai, mirtis, arklys, gervė, meška. Jie gražias oracijas sakydavo, kalėdines giesmes giedodavo. Kalėdautojai pas mus Lietuvoje vaikščiodavo ir Naujųjų metų išvakarėse per vadinamąsias Mažąsias arba riebiąsias Kūčias, Trijų Karalių dieną.

Persirengėlių tradicijų karalienė Lietuvoje – Užgavėnės.

Užgavėnių kaukės iš Žemaitijos nacionalinio parko muziejaus rinkinių. Danutės Mukienės nuotrauka